

חינוך לשלום כמסע החלמה

ושאיפה לשלמות פנימית

איל בלוך מרץ 2026

חינוך לשלום הוא הזמנה למסע החלמה – חזרה איטית ומודעת אל תחושת השלם שבנו, באחרים ובעולם. השלם, כמהות דינמית, מחזיק יחד את המוכר והלא-מוכר, את המודע והלא-מודע, את הוודאות והאי-וודאות, כישות חיה שאינה נסגרת לעולם אלא ממשיכה לנשום, להשתנות ולשאוף לשלמות, לשלמות ולשלום. במקום לחפש שלמות מושלמת שאינה אפשרית, אנחנו פונים אל השלם החי: אל האדם והמצב כמרחב שבו מתקיימים בו-זמנית חלקים נראים וחלקים חבויים, פצעים וכוחות, פחדים ותשוקות, והכול נע בתהליך מתמיד של גילוי, פירוש ויצירה מחדש. בתוך המבט הזה, אי-הוודאות והלא-מודע אינם טעות בתכנית אלא מקור עדין של יצירתיות, מקום שמזמין אותנו לעצור, להקשיב, להתעניין, להתמלא ביראת כבוד וענווה.

חינוך לשלום, מתוך תפיסה זו, איננו פרויקט חד-פעמי אלא דרך חיים חינוכית: מסע שבו לומדים לראות את כל המכלול – גוף, רגש, מחשבה, רוח, יחסים, תרבות וזמן – ולהכיר בכך שכל מורה, כל ילד, כל משפחה וכל קהילה הם חלקים מאותה רקמה. במסע ההחלמה השואף לשלם, אנחנו מתרגלים שוב ושוב את שאלת ה"מה משלים?": מה משלים את היום הזה, את השיעור הזה, את הקונפליקט הזה, את הילדה או הילד ברגע המסוים הזה – האם זו מנוחה, מילה טובה, הקשבה, גבול, יצירה, חיבור לטבע, שיחה אמיצה? השאלה הזו הופכת לכלי עדין שמרחיב את המבט שלנו ממה שכבר נוכח למה שחסר, ממה שידוע לנו למה שעדיין סמוי, מסימפטום בודד אל ההקשר הרחב. כך אנו מטפחים שריר של אבחון הוליסטי ושל חמלה: בכל מצב אנו יכולים לשאול – מה כבר יש כאן, מה עוד מבקש להיכנס, ומה יכול להשלים אותנו עכשיו כאנשים וכמערכת לומדת. במסע כזה, שלום אינו יעד רחוק אלא איכות של הדרך: האופן שבו אנו נוגעים זה בזה, באופן שבו אנו מרפאים פצע אחר פצע, לומדים להחזיק מורכבות, ולגלות, צעד אחר צעד, שהשלם כבר מצוי בתוכנו – ומחכה שנזכור אותו יחד.

מבוא: שלושה שורשים ושדה אחד

חינוך לשלום, במובנו העמוק, אינו תוכנית לימודים ואינו מיומנות שנרכשת בסדנה. הוא מסע – תנועה פנימית וקהילתית מתמדת לעבר שלמות חיה, המחזיקה בתוכה פצעים וכוחות, ידוע ולא-ידוע, יחיד ויחד. כדי לצאת למסע הזה באופן ממשי, כדאי להכיר שלושה הוגים שמספקים, כל אחד מזוויתו, כלים חיוניים להבנת השלם כמהות דינמית: **גאבור מאטה**, שמגלה לנו מה פוצע את השלם ומה מרפא אותו; **יוהאן וולפגנג פון גיטה**, שמציע שיטת חקירה שמכבדת את מורכבות התופעות; ו**אוטו שרמר**, שמתרגם את תחושת השלמות לתנועה קולקטיבית בין אנשים, ארגונים וחברות.

שלושתם מדברים, בשפות שונות, על אותו עניין יסודי: ניתוק וניכור הינם מקור הכאב – בין אדם לגופו, בין חוקר לתופעה, בין קהילה לעתידה – וחיבור מחדש הוא דרך החלמה. החינוך, מתוך תפיסה זו, הוא המרחב שבו מתאפשר החיבור: בין ילד לעצמו, בין מורה לתלמיד, בין קהילה לחוכמה הגנוזה בתוכה. ראשית ניכר את כל אחת

מן הגישות – את הכוח המרפא שבה, את הכלים שהיא מציעה, ואת הדרך שבה כולן יחד יוצרות שדה חינוכי המושתת על חינוך ולדורף וקיימות שבו שלום אינו הבטחה אלא תרגול יומיומי.

1. חוכמת הטראומה- מניתוק להתחברות

בהשראת גאבור מאטה, חינוך לשלום איננו רק “להימנע מאלימות”, אלא תהליך של החלמה – תנועה מתמדת אל שלמות חיה, הכוללת את הפצעים, הקשיים, העוצמות, היופי והחוכמה של כל ילד וקהילה. מאטה מתאר טראומה כפצע של ניתוק (מעצמי, מהורה, מהקהילה), והחלמה כתהליך של חיבור מחודש – ללב, לגוף, למערכות יחסים ולמשמעות. בכיתה, זה מתורגם לאקלים שבו רגשות אינם “בעיה” אלא מקור מידע, והילד אינו מזוהה רק עם הקושי שלו אלא גם עם כוחותיו וייחודו.

חינוך כזה מחייב מבוגר שמסוגל לראות מעבר להתנהגות “מטרידה” אל הסיפור והכאב שמאחוריה, ולענות לא בעונש בלבד אלא בהקשבה, גבול אמפתי ובניית ביטחון. כך נוצר מרחב שבו הסכסוכים עצמם הופכים הזדמנויות לריפוי – הקבוצה לומדת “להחזיק” מחלוקת, להקשיב, ולהגיע יחד להבנה חדשה, במקום לפצל ולהרחיק.

2. גיתה – הניסוי כמגשר בין סובייקט לאובייקט

גיתה, במאמר “הניסוי כמגשר בין אובייקט וסובייקט”, מתאר דרך עבודה שבה איננו קופצים מהר לפירוש ולתיאוריה, אלא בונים “שרשרת ניסויים”: אוספים חוויות ותצפיות רבות של אותה תופעה, מזויות רבות, עד שמתגלה צורה עמוקה ומשותפת יותר. הוא מדגיש שהחוקר נדרש לצניעות, למשמעת פנימית ולדיאלוג מתמיד עם התופעות, בלי לכפות עליהן מראש את מה שנוח לנו לחשוב.

במונחים חינוכיים, הכיתה הופכת למעבדה חיה: אנחנו מזמינים את הילדים לתאר “מה ראינו, מה חויינו, מה מדדנו”, לפני “מה המסקנה הנכונה”. כך אפשר לאסוף נקודות מבט שונות (ילדים שונים, תרבויות שונות, חוויות שונות) כמו אוסף ניסויים, ולתת להן “להתדבר” עד שמתגלה “תופעת־אב” – הבנה עמוקה יותר שמחברת בין כולם. זהו בדיוק

המקום שבו חינוך לשלום פוגש את גישת גיתת: שלום נולד מתוך חקירה משותפת ולא מתוך כפייה של אמת אחת על כולם.

3. שלם כמהות – שלום כהליך של התגלות

- אם מאמצים את התפיסה שה"שלם" איננו מצב סטטי אלא איכות תמידית שנוכחת במציאות, אז חינוך לשלום הוא תרגול של זיהוי רגעי השלמות שכבר מתגלים – בשיתוף פעולה, ביצירה משותפת, בהקשבה שמאפשרת למישהו "להיות" בלי להתגונן.
- איסוף נקודות המבט השונות – עברית/ערבית, יהודית/מוסלמית/נוצרית, בוגר/ילד – נעשה לא רק כלי דיאלוג אלא שער להתגלות: פתאום מובן "מבפנים" משהו שהיה קודם זר, כמו נפילת אסימון.
- כך נוצרת תנועה ספיראלית: החלמה (חזרה אל השלמות הפנימית), ניסוי (החזקת מורכבות של נקודות מבט), ואז התגלות (תובנה חדשה שמחברת בין כל אלה ומזמינה צעד מעשי קטן נוסף בדרך השלום).

תפיסת החיבוריות (Connectedness) של אוטו שרמר הנה עוד כלי מעשי לעבודה עם השלם כמהות

דינמית

בתפיסתו של אוטו שרמר, החיבוריות היא הביטוי המעשי של ה"שלם כמהות": תודעה שבה אני חווה את עצמי לא כיחידה מנותקת, אלא כחלק מרשת חיה של "אני-אנחנו-המערכת", המחברת אדם, קהילה, חברה וכדור הארץ לשדה אחד. במקום לפעול מתוך תודעת אגור-סיסטם ("אני ודאגותיי"), החיבוריות מזמינה תודעת אקור-סיסטם, שבה כל פעולה נבחנת לפי האופן שבו היא מזינה או פוגעת בשלמות המשותפת, ומבוססת על הקשבה עמוקה לעצמי, לאחרים ולמה שמבקש להיוולד מן העתיד. במובן זה, החיבוריות אצל שרמר היא סעיף קונקרטי בתוך תפיסת השלמות: היא הופכת את רעיון ה"שלם" מאמירה פילוסופית לשדה יחסים חי שבו שלום וצמיחה יכולים להופיע. להפוך הלכה זו למעשה יכול להצביע על הייעוד והשליחות האפשרית של חינוך וולדורף – כתרבות (תרבות) של חינוך לשלום ולקיימות

מקורות

Maté, G. (2019, June 11). *Trauma as disconnection from the self* [Keynote address]. ACEs to Assets Conference, Glasgow, Scotland. https://www.youtube.com/watch?v=tef5_HK5Zlc

Maté, G. (2019). *When the body says no: The cost of hidden stress*. Knopf Canada.

Goethe, J. W. von. (1823/1995). The experiment as mediator of object and subject (C. Holdrege, Trans.). *Janus Head*, 8(1).

<https://www.natureinstitute.org/article/goethe/experiment-as-mediator-of-object-and-subject>

Scharmer, C. O. (2009). *Theory U: Leading from the future as it emerges*. Berrett-Koehler Publishers.

Scharmer, C. O. (2013). *Leading from the emerging future: From ego-system to eco-system economies*. Berrett-Koehler Publishers.

Schore, A. N. (1994). *Affect regulation and the origin of the self: The neurobiology of emotional development*. Lawrence Erlbaum Associates.

Forbes, H., & Laing, R. (2025). Learning that opens the heart: Enhancing critical peace education with holistic learning and being. *Teaching in Higher Education*.

<https://doi.org/10.1080/13562517.2025.2587638>